

MARTIN DUFEK
& GANSADO HEMINGWAY

TETOVANÝ TULÁK, SALSA A SLZY

KOLODRAKA

Tetovaný tulák, salsa a slzy

Martin Dufek & Cansado Hemingway

Kolodraka
2007

© Kolodraka 2007

Tisk Nová tiskárna Pelhřimov, spol. s r. o.

ISBN 978-80-254-0696-0

■ ÚVOD ■

V lednu 2006 jsem si chtěl s přáteli prohlédnout zemi politického dinosaura a velitele *comandanta* Fidela Castra, který možná zanedlouho zmizí v propadlišti dějin. Samozřejmě jsem se chtěl i podělit o své zážitky a poznatky s vámi čtenáři. A protože chci o Kubě vyprávět i nevážně, pátral jsem tam po zajímavostech, které pobaví. A abych vás pěkně naladil, o jedné kubánské raritě vám řeknu hned. Dočetl jsem se v turistickém průvodci Lonely Planet, kterým jsem se na cestu vybavil, že i tento značně světem sledovaný kontroverzní ostrov má svůj Kocourkov, tedy lokalitu, kde si o jejích obyvatelích zbytek země myslí své. Na Kubě jsou terčem dobromyslného posměchu obyvatelé provincie Pinar del Río. Přezdívá se jim ‚strejcové, venkované *guajiros*‘ a o jejich inteligenci hovoří následující kubánský vtípek *cuento*:

Na zaplněném stadionu v Pinar del Río se odehrává nervy drásající baseballový zápas mezi domácím družstvem a jeho havanskými soky. K odpalu přichází domácí Paco Pérez a komentátor se snaží rozvášněné publikum ještě více vyburcovat a tak hřímá do mikrofonu: „Paco, jsi soustředěný? Zjistíme to. Řekni, kolik je dvě a dvě.“

„Pět.“ odpoví značně nervózní Paco.

„To snad ne!“ vykřikne komentátor a celý stadion začne skandovat: „Dej mu ještě šanci! Dej mu ještě šanci!“

„Tak dobrá Paco, zkusíme to znova,“ pokračuje komentátor. „Kolik je tedy dvě a dvě?“

Paco se ošívá, vždyť ho sleduje celý stadion. „Šest.“

„Je mi líto, Paco, ale dvě a dvě není šest,“ konstatuje komentátor, ale dav ho jednohlasně převálcuje: „Dej mu ještě šanci!“

Komentátor je trpělivý. „Fajn Paco, máš poslední možnost.“

Hráč tentokrát přesvědčivě odpoví: „Čtyři.“ A lidé na tribunách okamžitě vybuchnou: „Dej mu ještě další šanci!“

To by na úvod asi stačilo, ale ještě vám něco řeknu k názvu knihy.

Tetovaný tulák, ...to jsem s dovolením já. Rád se toulám po cizích krajích a před několika lety jsem se nechal tetovat. Je to sice dost osobní záležitost, ale chci objasnit název té části publikace, kterou budete zřejmě vnímat jako popis všeho, co jsem na této cestě viděl a zažil. A ... salsa a slzy, to už, jak poznáte, není můj příběh. Jen jsem ho shodou okolností těsně míjel.

Tak příjemné chvílky nad stránkami.

Martin Dufek

Knižní a hudební nakladatelství Kolodraka

■ 1 ■

Středa 4. ledna 2006, Havana

Máme za sebou čtyřicet hodin strávených v odbavovacích letištních halách v Praze a v Paříži a samozřejmě v letadlech. Na letiště José Martího v Havaně, hlavním městě Kuby, dosedáme s Boingem od Air France se tříhodinovým zpožděním, ale avizované problémy se vstupem do země tu naštěstí nemáme.

Je horký podvečer a kupodivu se cítím plný energie. Vráta Kratochvíl, Luděk Jedlička a Josef ‚Pepínó‘ Vaněk, kteří se mnou cestují, se hodně podíleli na přípravách této cesty, tak jde vše jako po másle. Vízum nám v Praze vyřídila naše kamarádka Jitka Paclíková a říká, že naše fotografie pracovníka kubánské ambasády velmi pobavily. Prý se, když vzal do ruky můj a Pepínův pas, doslova rozzářil: „No ne, tenhle s tím plnovousem vypadá jako Fidel, tenhle s bradkou jako Che Guevara. Co že tam, slečno, vlastně jedou dělat?“

Vyměnili jsme si ve směnárně v areálu letiště eura za kubánské *convertible pesos*, což je první kubánská vychytávka, se kterou jsme se tady setkali. Toto kubánské platidlo zde nahrazuje dříve používané americké dolary a je víceméně jen pro turisty. To aby to zde neměli tak laciné jako samotní Kubánci, kteří tu platí normálními kubánskými *pesos*. Této místní měně se doslova říká národní mince *moneda nacional*. Kurs byl 1,06 *convertible pesos* (dále ‚convertible‘) za jedno euro. A *convertible* má hodnotu asi 24 normálních kubánských *pesos* (dále ‚pesos‘), ale k těm se prý, podle průvodce Lonely Planet, který máme k dispozici, dostaneme jen ve speciálních směnárnách. No uvidíme.

Taxíkem do centra Havany je to z letiště pětadvacet kilometrů a stálo nás to dvacet *convertible*. Dorazili jsme tam krátce před půlnocí, ale naštěstí měl Vráta od nějakých kamarádek ad-

resu na *casas particulares*, což je legální ubytování v soukromí. Znamená to doslova ‚soukromé domy‘. Taxikář nás vysadil přímo před domem s číslem popisným, které stálo v uvedené adrese. Zaklepali jsme na dveře a za chvíli otevřel mladý Kubánec. Byli jsme, jak jsem uvedl, přímo v centru poblíž kubánského Kapitolu, takže na hodně turisticky frekventovaném místě. A zřejmě právě proto zde měli všechny pokoje obsazené. Dvorní dveře se nám tudíž záhy opět zaklaply před nosem. Zůstali jsme bezradně trčet na ulici. Náhodný kolemjdoucí se nás zeptal, koho hledáme, a my se mu hned vyplakali na rameno. Překvapivě ochotně nám dohodil jiné ubytování kousek odtud. Tentokrát nám otevřela starší paní a že prý má na tuto noc k dispozici už jen jeden pokoj a další se jí uvolní až ráno. V Havaně to chodí tak, že za jeden dvoulůžkový pokoj chtějí domácí většinou tak pětadvacet convertible a více než dva lidi na takovýto pokoj ubytují jen s rizikem, že přijdou o licenci na provozování zmíněné *casas particulares*. Kubánské úřady jsou v tomto prý velmi nekompromisní a tvrdé. To je mimochodem další kubánská vychytávka, takhle se tu tahají peníze z turistů. Náš první kubánský pouliční strážný anděl, který nás sem zavedl, se začal za nás u domácí přimlouvát. Že už je prý pozdě, že se to do svítání nikdo nedoví a že nás ráno rozdělí do dvou pokojů podle předpisů. Upírali jsme na sympatickou Kubánku psí pohledy.

„Dva z nás můžou klidně nocovat ve spacáku na zemi,“ přeložil jí pohotově Luděk.

Nakonec nás pustila dovnitř a ještě něco prosebně říkala chlapíkovi, co nás přivedl.

Zavírám deník a nechávám ho ležet na stole. Vstanu a jdu k posteli. Chce se mi hrozně spát, ale nedá mi to a ještě si prohlížím místnost, ve které máme strávit první noc. V knihovničce je narovnáno něco málo knih. Přejíždím pohledem jejich osahané hřbety a zastavím se u titulu *El viejo y el mar*.

To je Stařec a moře! Od Ernesta Hemingwaye, který tuto knihu prý napsal přímo tady, na Kubě, bleskne mi hlavou.

Vyndávám útlou knížku z knihovny a otvírám na úvodní straně, kde je spisovatelova fotografie. Pod ní je něco španělsky napsáno.

To je neuvěřitelné! Je s osobním věnováním a vlastnoručním podpisem autora. Jaký klenot. Kdy se mi zas poštěstí držet v rukou něco tak autentického, probírám si v duchu.

Lehám si do postele. Na druhé posteli spí Vráťa a Pepíno s Ludkem jsou zabalení ve spacácích na zemi. Listuji slavnou novelou. Archaicky vyhlížející pendlovky stojící v rohu začínají odbíjet půlnoc. Překládám si v textu jen několik málo španělských slovíček, která jsem se před cestou naučil, ale zmáhá mne únava.

Strávím noc s tak vzácnou knihou, uvědomuji si ještě.

■ 2 ■

Čtvrtek 5. ledna 2006, Havana

„Slyšíš mne? Tak co, slyšíš? Já vím, že jo. Jenom tomu nechceš věřit!“

Otevírám oči.

Mluví tu někdo? Kde to vlastně jsem? ptám se v duchu.

Ležím na veliké posteli v prostorném a světlém, dřevem obloženém pokoji se stropem natřeným starorůžovou barvou a vedle mě sedí na židli starý muž s hodně prošedivělými vlasy a plnovousem barvy právě padlého sněhu. Vypadá, jako by byl trochu průsvitný. A někoho mi připomíná.

Jasně! Ta fotografie v knize Stařec a moře! Mně snad přeskočilo! To je Hemingway, ... Ernest Hemingway, pokračuji v mém monologu.

„Vítám tě, příteli. Konečně jsem po tak dlouhé době našel spřízněnou duši. Někoho, kdo mne vnímá a dokonce i obdivuje.“ usměje se, ale podle toho jak vypadá, je zřejmě velmi unavený.

Co je to za kravinu? kladu si další mlčenlivou otázku.

„Víš, opravdu jsem to, co zbylo z Ernesta Millera Hemingwaye a nějak mi schází psaní. Já sám už psát nemohu, z technických důvodů, nezmáčknu totiž ani klávesu na psacím stroji. Proč? To brzy pochopíš!“

„Jste duch?“ konečně ze sebe vyrazím.

Ztuhnul.

„Ne dlouho. Ještě to není ani čtyřicet hodin.“

Dívá se na mne, jak si sedám na posteli. Na kalendáři na stolku vedle postele je datum 3. července 1961.

Mám se štípnout? víří mi hlavou.

„Nepočítej to, já vím, že jsem podle vašeho vnímání reality pětadvacet let po smrti, ale vzal jsem tě na výlet časem právě do dne, ve kterém jsem objevil, že existuji pořád dál. Mys-

lím po tom, co jsem se rozloučil se životem ve vašem pojetí. Proto jsem tak unavený. To víš, ono takové skoncování s jednou již neveselou a vysátou existencí vyčerpá. Ale jinak je to symbolické, protože nemám v úmyslu se tím trápit a chci právě teď znovu začít s tím, co jsem měl v pozemském životě nejradši, s psaním. A chci bezprostředně navázat na dobu, ve které mi to ještě šlo. Jestli jsi něco ode mne četl, tak víš, že jsem rád psal o lidech, kteří se nenechali jen tak zlomit. Mě osud nezlomil a tak mne pro jistotu zabil.“

To už jsem četl v české verzi Starce a moře ...

Kéž by to tak byl sen, kéž bych tu rybu nikdy neuložil a kéž bych ležel sám doma v posteli na novinách! „Ale člověk není stvořen pro porážku,“ promluvil nahlas: „Člověka je možno zničit, ale ne porazit.“⁽¹⁾

Muž ke mně dál, úvahy neúvahy, promlouvá.

„Ale já se mu takhle budu opět moci vysmát do očí: Vidiš, už zase tvořím! Nevzal jsi mi tuto schopnost!“

Vypadá jako malý kluk, který se posmívá někomu, koho šibal-sky ošidil. Nebo možná spíše jako chlap, kterému se zdařil nějaký krutý kanadský žertík?

A jak to, že mu rozumím? Vždyť španělsky umím pár slov. Ale *cansado*, unavený, tohle slovíčko znám, kladu si v duchu otázky jednu za druhou.

„Proč ti to říkám?“ opět přerušil tok mých myšlenek. „Ty jistě sám brzy pochopíš, že můžu takhle tvořit jen prostřednictvím někoho. Prsty mi totiž protečou klávesnicí jakéhokoliv psacího stroje, aniž by se objevila na papíře byt' jen jednoduchá myšlenka, krátká věta, či jediné slovo. Ani písmeno!“

To myslí prostřednictvím mě? cítím, jak mi na těle naskočila husí kůže. Mám spolupracovat a možná se i přátelit s někým, kdo spáchal sebevraždu. A drsnou. Četl jsem o tom. Zastřelil se brokovnicí, stejně jako jeho otec, vyhodnocuji tiše, co o tom vím.

Vousatá tvář jako by se mu propadla dovnitř. Ted' vypadá jako člověk, který přišel o všechny zuby.

Zřejmě mi čte myšlenky, napadne mne.

Pak ale mávne rukou a v očích se mu zableskne.

„Víš, já cítím, že se také hodně věnuješ literatuře. To, jak jsi předtím, než jsi usnul, psal deník, ke mně nějak dorazilo a oslovilo mne to. Tvoje emoce mi připomněly všechny ty mé hodiny strávené nad popsanými papíry. Ty jsem měl rád. Miloval jsem je skoro jako krásné ženy. No a proto jsem se tě rozhodl takhle oslovit. A klidně mi říkej Cansado. Zní to skoro jako křestní jméno a tobě se tohle slovíčko honí hlavou. Nemám pravdu? A mě je opravdu jedno, jak mi budeš říkat.“

„A jak to, že vám všechno rozumím? Vždyť španělsky neumím!“ opět se mi podaří promluvit nahlas.

„V téhle dimenzi tohle neřeš. Tady takováto lidská omezení neexistují. I když i zde, jak se u vás říká, taky nepřekročíš svůj stín.“

„Počkejte! Vysvětlete mi, co se to se mnou děje. Co tady vlastně dělám? Jsem pořád v Havaně?“

Štípnu se do předloktí levé ruky a zabolí to.

„Vstávej, připravil jsem ti snídani. I v jiné realitě se můžeš najíst. Mimochodem, nejsi v Havaně, ale v mém domě v Americe, v Ketchumu ve státě Idaho. A dnes je 3. července 1961, jak jsi již, tuším, zjistil. To ses ještě ani nenarodil, že jo! Víím o tobě prakticky všechno. Tady není problém se získáváním informací. Problém je s jejich publikováním, zveřejněním. Jen hrozně málo lidí nás může vnímat, ty jsi vlastně čtvrtý, který mne takhle vidí a poslouchá.“

„Jak čtvrtý? Vy už jste se zkoušel prostřednictvím někoho vrátit do světové literatury? Kdo to byl? Je to nějaký známý spisovatel nebo spisovatelka, které znám?“ ptám se zmateně.

„Ne. A navíc ti před tebou to nepřežili. To, že jsem se jim vetřel do jejich hlavy, je připravilo o rozum. Slyšel jsi o mých sourozencích Ursule a Leicesterovi? A o mé vnučce Margaux Hemingwayové? Ti měli stejný dar, jako ty. Také se mnou mohli mluvit, vidět mě. Ale neuvěřili a skončili, stejně jako já, vlastní rukou. Můj otec Clarence Hemingway, jak víš, se taky zastřelil, jako já. V devětapadesáti. A vrátil se za mnou. Nepřipadlo mi

to tenkrát jako něco děsivého, naopak, vnímal jsem to jako ...? Jako že jsem o něj nepřišel.“

Tak proč jste spáchal sebevraždu? ptám se tentokrát v duchu.

„No dobrá! Když jsem ztratil schopnost pořádně psát, začal se mi Hemingway starší vysmívat, skoro jako by to už nebyl můj otec. A já ho nakonec chtěl dostat z hlavy pryč. A brokovnicí jsem ho ve své hlavě nemohl minout.“

Dělá se mi špatně od žaludku.

Tohle není žádná sranda. Nedivím se těm jeho příbuzným, že podobnou situaci neustáli ...

Odborníci věří, že někteří členové Hemingwayovy otcovské linie měli genetickou dispozici k chorobě známé jako haemochromatosis, při které přemíra železa v krvi způsobuje poškození slinivky a deprese. A Hemingway byl také těžký pijan a měl temná léta, ve kterých marně bojoval s alkoholismem.⁽²⁾

... to je fakt síla. Doufám, že na to nebudu reagovat podobně, říkám si.

„Pojď na tu snídani. Udělá se ti lépe. Víím, že to vypadá jako hodně černý humor a nedivím se tvému rozpoložení,“ říká.

Vstává ze židle a míří k vysokým dvoudílným dřevěným dveřím. Otevírá obě křídla. Jako by za ním měl projít král. Oslní mne prudké světlo.

Pronikly ke mně ostré a zároveň lechtivé paprsky a probudily mne. Ještě nízké slunce svítilo dřevěnými žaluziemi na okně. Před očima jsem stále měl rozevřená křídla dveří v domě s téměř koloniální atmosférou, ale nakonec se obraz začal rozplývat. Chvilí jsem přemýšlel o neuvěřitelně detailním nočním vidění, ale má mysl dala nakonec přednost realitě. I přes to všechno, co se mi v noci zdálo, nebo spíše přes to všechno, co jsem v noci téměř fyzicky prožil, jsem se cítil odpočínutý. O svém snu jsem se rozhodl s nikým nemluvit. Pak zaklepal na dveře našeho pokoje domácí. Jmenovala se Milagro Ayra Baró

a na vizitkách, které nám všem dala, měla před jménem uvedeno *Sra.*, což znamená paní *señora*. Dva z nás se již mohli a taky hned měli přestěhovat do druhého pokoje. Aby prý ji nějaká kontrola nemohla peskovat za to, že ubytovala na cimře více lidí, než má oficiálně úředně povoleno. Ležet bylo víc než příjemné, ale v žádném případě jsme nechtěli paní přidělovat starosti. Vždyť nás nenechala na ulici a maximálně nám vyšla vstříc. Proto jsme byli všichni hned na nohou. Po krátké poradě Luděk s Pepínem popadli do náruče spacáky a batohy a vyšli na chodbu za paní Milagrou.

Po stěhování nás čekala prohlídka staré Havany. Vizitku Milagry Ayry Baró jsem strčil do pasu, protože na ní byla adresa místa, kde jsme bydleli. I kdybych zabloudil, tak podle ní by mi cestu určitě někdo ukázal. Naše první adresa na Kubě měla exotický zvuk: Campanario NO.451, 1er.piso, e/Zanja y San José, Centro Habana ... Ale pozor v Havaně se, stejně jako v některých dalších kubánských městech, používají často dva názvy pro stejnou ulici, starý a nový. Jak jsme zjistili, ulice San José uvedená v adrese se nyní jmenuje San Martín. A ještě pro přesnost, v městských adresách většinou máte uvedeny dvě ulice, mezi nimiž leží blok, ve kterém stojí váš dům. Tedy v našem případě to bylo mezi ulicemi Zanja a San José (San Martín). I telefonní číslo jsme tam měli (53-7) 862-4316.

Vyrážíme do ulic hlavního města Kuby, protahujeme se v naší úzké ulici kolem nablýskaného amerického cadillacu se zlatou metalízou a těšíme se z prvních dojmů. Máme to z domu, kde bydlíme, jen kousek ke Kapitolu, který je určitě nejznámějším monumentem Havany. Proto zamíříme nejprve k němu. *Capitolo Nacional*, jak budově říkají Kubánci, je hodně podobná známé americké stavbě ve městě Washington D. C., ale kubánský Kapitol má bohatší výzdobu. Sedáme si na monumentální schodiště vedoucí k hlavnímu vchodu. Kolem nás pulzuje život velkoměsta. Ale jinak než v jiných metropolích. Chybí tu šílený shon a ulice ucpané auty. Na široké třídě pod námi volně ujíždějí na obě strany stará americká auta, malé kočáry tažené koň-

mi, cykloďožky *bici-taxi*, motorové tříkolky *coco-taxi* pro dva pasažéry, nazývané tu doslova ‚*huevo*‘, ‚malá vejce‘, a mohutné nákladáky s návěsy, fungujícími tady jako MHD. Říkají jim tu *camello*, jako dvouhrbým velbloudům, které vzdáleně připomínají. V Kapitulu za námi do roku 1959 zasedal Národní kongres a dnes tu sídlí Kubánská akademie věd a Národní vědeckotechnická knihovna. Pokud se rozhodnete jít dovnitř, čeká vás velkolepá prohlídka, Conner Gorry, autor průvodce Kuba z řady edice Lonely Planet, o tom píše:

Mohutnými bronzovými vraty, na kterých jsou vyobrazeny významné události z dějin Kuby, se dostanete do monumentální hlavní dvorany. Když projdete nekonečnou sloupovou halou, dostanete se k 17 m vysoké soše zosobňující republiku, která je třetí největší bronzovou sochou na světě (větší je pouze Buddha v japonské Návě a Lincolnův pomník ve Washingtonu D. C.). Přímo pod 62 m vysokou kopulí Capitolia je do mramorové podlahy zasazen čtyřhrávacetikarátový diamant, od kterého se na Kubě měří veškeré vzdálenosti mezi Havanou a ostatními místy.⁽³⁾

Po půlhodině odcházíme do čtvrti *Habana Vieja*, stará Havana, což by se ale možná nechalo přeložit v porovnání s Hemingwayovou slavnou novelou i jako ‚stařena Havana‘. Vidíme, jak se tu snoubí úžasná dávná španělská koloniální architektura se současnou bídou části zdejšího kubánského obyvatelstva. Zašlá sláva tu prorůstá trnitými keři každodenních pokusů o skromný výdělek ze strany některých zdejších obyvatel. Jsme tu proto jako cizinci bohužel často oslovováni žebrajícími matkami s dětmi. Je to docela vydírání, ale řeším to tak, že těm dětem dávám bonbóny. Těsně přede mnou zastaví mladý Kubánek na hodně vyšperkovaném bicyklu. Za sedlem má dětskou sedačku, ve které sedí jezevčík se slunečními brýlemi na čumáku a s kšiltovkou na hlavě. Zdá se být v pohodě. Poznáváme havanskou všehochuť. Hořkoslaná nálada se tu míchá ve stejném poměru s bonbónově sladkým i kyselým rozpoložením. Někde v podvědomí se mi rozezná písnička *Sueño con serpientes*, ve které ku-

bánský písničkář Silvio Rodriguez zpívá o snění s hady. Jeho céděčko jsem si koupil před šesti lety v Mexiku.

Proč ale zrovna tato písnička? Vždyť je o falešnosti a Havana se zdá tak ryzí a opravdová, bleskne mi hlavou.

Potřebujeme si také vyměnit convertible za pesos, protože třeba občerstvení na ulici za convertible nekoupíte. Jdeme jednou z kouzelných uliček směřujících na východ od Kapitolu a přicházíme k takové lidové bance, kde to jde. Kurs mají 1:24 a kvůli Vráťovi se hned dostávám do problémů. Chce, abych vyměnil i pro něj, a tak dávám na pultík u okénka sto convertible. Ale to je pro obyčejné Kubánce fakt balík. Asi tak tři průměrné měsíční platy. Úřednice banky mi tolik odmítá vyměnit.

Trhni si, prachatej cizinče! čtu v jejím pohledu.

Lepší je na sebe takto neupozorňovat. Vráťa si musí vyměnit peníze sám. Začíná být také pěkné horko, ačkoliv je leden. Po zádech mi stéká pot. Kupuji si v jednom prodejním okénku do ulice svoje první *refresco*, ovocnou šťávu, ale v překladu to doslova znamená ‚ochlazení, občerstvení‘. A také pizzu. Cena obojího je směšná. Začínám chápat důvody k zavedení dvojí měny pro místní a pro nás cizince.

Procházeli jsme se po staré Havaně asi dvě hodiny. Dostali jsme se na úžasně romantické náměstí Plaza de la Catedral, kterému vévodí barokní kostel Catedral de San Cristóbal de la Habana. Nejsem žádný vyznavač jakékoliv architektury, ale líbí se mi přirovnání této stavby k ‚hudbě vytesané do kamene‘. Kdo to řekl, nevím, ale řekl to dobře. Krásné mulatky oblečené v bílém jako nevěsty mne tu vypeskovaly, když jsem si je vyfotil bez jejich svolení a hlavně bez zaplacení jednoho convertible. I pózování fotografům, kteří nechtějí fotit pouze ‚mrtvé‘ památky, tady žíví dost místních obyvatel. A setkal jsem se tu také s další kulišárnou vůči cizincům. Takový ne moc vymydlený starší týpek mi přímo na ulici strčil pod nos třípesosovou minci na jejímž rubu byl portrét Che Guevary. ‚Je unikátní, jinde ji neseženete. Jedno convertible,“ vyrozuměl jsem. Chvilku jsem přemýšlel.

Tři koruny za tři třicet? Jen kvůli Che Guevarovi? Ale vem to čert, chlápek bude mít na pivo, dospěl jsem k rozhodnutí.

Udělal jsem ten obchod a o ulici dál mi při kupování zmrzliny vrátila prodavačka stejnou minci. Taky měla Che Guevaru na rubu. Určitě jsem se v ten moment tvářil, jako by mi ulitly všechny. Byl jsem za pěkného troubu.

Vedro v uzavřených uličkách a na prosluněných náměstích začalo být nesnesitelné. Zapadli jsme proto do jednoho z četných malých barů, které se tu starají o nudící se starousedlíky i o vyprahlé návštěvníky Havany. Ochutnali jsme tu poprvé *mojito*, bílý třtinový kubánský rum s čerstvou nasekanou mátou, vodou, cukrem a limetkovou šťávou. Je hodně osvěžující a dvoudecka stojí dva convertible. Naprosto profesionálně nám ho připravil starý vysušený a hodně tmavý barman.

„Odkud jste a vaše jména?“ i hlas měl suchý a praskavý od kouření mohutných doutníků, které měl úhledně srované na baru.

Když došlo na Vrát'u, představil se pěkně spisovně Vratislav.

„Chá,“ zašustily barmanovy hlasivky. „Bratisláva! Znáám!“

Museli jsme se smát, i když jsme si už všimli, že lidi v metropoli také vyslovují jméno svého města jako ‚Habána‘. Když jsme nějakou chvíli popíjeli, přisedl k nám takový kubánský ‚Bob Marley‘ s dredama. Jmenoval se Juan Carlos. Začali jsme si, vzhledem k jeho vizáži, povídat nejprve o muzice a on nám hned odskočil někam pro vypálená céděčka. Tak už máme například muziku Carlose Puebla, což prý na Kubě není zrovna neznámý bard. Řekli jsme Juanovi taky o tom, že chceme vyrazit z Havany vlakem na západ do Viñales, což je podle průvodce Lonely Planet takové venkovské městečko uprostřed krásné horské lokality. Juan nám hned napsal adresu nějakého svého kámoše z Viñales, u kterého tam prý můžeme přespat. Říkal mu ‚Pipi‘. Nechtěli jsme sedět jen v baru, a tak jsme se vydali na další obhlídku města. Narazili jsme při ní také na *guarapo*, naši oblíbenou hustou šťávu z cukrové třtiny, která nás často doslova živila ve Vietnamu. Tady bych asi měl říci, že s klukama necestujeme společně poprvé, ale to je do jiné knihy.

Večer jsme šli také ven. Na havanské nábřeží Malecón. Je to idylická, osm kilometrů dlouhá promenáda, kde na vás z jedné strany tu a tam vystříkne slaná voda z dotírajícího mořského příboje, a z druhé strany se nad vás vypíná jako mohutná hradba řada koloniálních budov. Nejen pro starší lidi, ale i pro kubánskou mládež, se kterou cloumají hormony, je to moc oblíbené místo, a tak si tu klidu příliš neužijete. Ale co, poslechli jsme si tu originální živou hudbu od pouličních muzikantů a v takhle pozdní hodině zažili i kolující láhev rumu. Kuba je možná o kolektivních zážitcích? Všichni se všemi. No uvidíme!

Určitou nirvánou pro mne byla nakonec obyčejná čerstvá, ještě teplá houska, kterou jsem si asi v deset hodin večer koupil přímo v jedné malinké pekárně. Bylo to při zpáteční cestě přes nějakou neznámou čtvrt'. Tma rozkouskovaná pouličním osvětlením a barevně svítícími vchody do barů a kavárniček nám pak připomněla připravené čisté postele. Bez větších potíží jsme našli naši ulici a dům připravený nám otevřít svou vlídnou náruč.

Uléhám pod slabou deku a prostěradlo a celé tělo mi v mžiku příjemně zvláční a pak pomalu ztěžkne únavou.

Kéž by to tady takhle hezky všechno fungovalo i další dny, přeji si mlčky těsně před usnutím.

■ 3 ■

Pátek 6. ledna 2006, Havana

„Neprobouzej se v Havaně, Martine. Nech tam své tělo odpočívat. Ulice Havany jsou stejně zrovna zkrápěny smutným lednovým deštěm a tví přátelé rozhodně nebudou spěchat ven.“ ozve se známý hlas.

Zase Cansado! To snad ne! To na mne Havana tak moc působí? Musím zjistit, kde tu Hemingway nejčastěji trávil volný čas a psal. Třeba je to hodně blízko a já jsem možná víc senzitivní, než vůbec tuším, přemítám zmateně.

„Včera jsi na konci našeho rozhovoru nestihl, nebo možná úmyslně odmítl snídani. Doufám, že když tě dneska na ni pozvu před tím, co s tebou chci prodiskutovat, tak mi nedáš košem,“ říká mi.

Opět ležím na posteli v pokoji se světle dřevěným obložením na stěnách a s žensky růžovým stropem a vedle mě znovu sedí starý muž s hodně prošedivělými vlasy a bílým plnovousem. Kalendář na stolku vedle je otočený na 4. července 1961.

„Tak další dobré ráno v Ketchumu. Dneska ti snad taky ukážu svůj dům.“

„Dobré ráno, Cansado,“ odpovím.

Nakonec proč bych nehrál tuhle hru? Vždyť to není nepříjemný, mlčky kalkuluji.

„Mohu vám tak říkat?“

„Jistě. Na tom jsme se včera už přece dohodli,“ usmívá se.

„A co bude s tou snídaní. Vystydne nám káva, a tu ty máš velmi rád. Nebo se mýlím?“ ptá se.

Jak může o mě vědět i takové detaily? vrtá mi hlavou.

„Mám se před vámi cítit jako nahý?“ nemyslím to nijak dotčeně, je to jen konverzační rozcvička.

„Vím, jak to myslíš, ale přesto támhle máš můj župan.“ vstává a otevírá obě vyzdobená křídla dveří.

Oblékám si těžký ale příjemný župan a procházím dveřmi jako panovník v hermelínovém plášti. Docela se těším na slíbenou snídani.

„Domem tě provedu až po jídle,“ čte mé myšlenky a odtahuje mi židli od prostřeného stolu.

Káva chutná výtečně a na stole jsou smažená vejce, máslo, bílý chléb a nablýskaná jablka v košíku.

Kdyby jen kluci tušili, jak si tu vyjídám. Nás čeká dneska v Havaně nějaká prostá snídaně na ulici, napadá mě.

„Martine, vzpomínáš si na všechno, o čem jsme včera mluvili?“ důvěrně mě osloví, ale na druhou stranu se na mne trochu úzkostně podívá.

„Sám jsem překvapený, jak mě setkání s vámi až tak moc nevykolejilo,“ říkám a dávám si na zdobený porcelánový talířek vajíčka a toust. „Vás osud nezlomil a tak vás ze vzteku zabil. A vy se mu prostřednictvím mne hodláte znovu vysmát do očí, Cansado ..., Ernesto,“ polykám jeho skutečné jméno s prvním soustem.

„*Candela!*“ vykřikne ten impozantní muž sedící vedle mě. „Začínám tě mít rád a začínám si tě i vážit.“ Doslova se rozzáří, pokud to jde říci o vrásčitém obličejí lemovaném šedivými a sněhobílými jakobypaprsky. „Už pětáctýřicet let se cítím jako rybář Santiago, z mé novely Stařec a moře. Dočista a nadobro *salao*, jako nejhorší druh smolaře. Všem jsem vždycky jen ublížil, když jsem je kontaktoval, ale ty jsi u mne vzbudil již dlouhou mrtvou naději.“ Sepnul ruce jako k modlitbě.

Candela je svíčka. Proč to řekl? To je místní slang? Musím si to najít ve slovníku, dám si v tichosti za úkol.

„Nemusíš to hledat, na Kubě se tohle slovíčko používá, když chceš o něčem říci, že je to skvělý,“ poznamená.

„Nebud'te přílišný optimista,“ navazuji na to, co řekl před tím. „Třeba mi to taky začne vadit a navíc si nemyslím, že bych uměl psát. Jsem možná běžný novinář, ale nic rozsáhlejšího, než je průměrná povídka, jsem nestvořil.“

Jsem asi nějaký divnej, ono mi tohle snové představení fakt dělá určitou radost. Začínám si to užívat, konstatuji v duchu.

„Ne, jsi úplně normální!“ reaguje překotně, ale hned se nahríbí, jako by se stáhl zpátky do sebe. „Promiň, nebudu ti číst myšlenky. To musí každému vadit.“ dodává a nalévá si kafe do porcelánového hrnku se stejným modrozlatým motivem motýla, jako mám já na talířku pod vejci.

Opatrně usrkne horký silný nápoj.

Kafe je pro někoho synonymum pro černé vidění světa, ale já ho miluju. Bez kafe nemohu ráno vidět růžově, přijde mi v ten moment na mysl.

„Včera jsem ti říkal, že své literární představy můžu dát na papír jen prostřednictvím někoho.“

„Prsty vám totiž protečou klávesnicí všech psacích strojů a na papíře se neobjeví vůbec nic,“ vzpomínám nyní nahlas.

„Přesně,“ kývne. „Víš, po našem včerejším rozhovoru jsem hodně přemýšlel. Jsem rád, že jsem tě potkal a ani v nejmenším tě nechci zneužívat pro své ego. I když po pravdě můj původní záměr to byl. Rozhodl jsem se tě do ničeho nenutit, ale pokud budeš chtít, a to bych byl moc rád, tak ti pomůžu s psaním,“ řekl a uchopil do ruky jablko, které se lesklo, jako by bylo nalakované.

„Ernesto, ...“

„Říkej mi Cansado! Ernesto už dávno nejsem!“

„...víte, naopak já si toho vážím, že jste se mi vyjevil. Možná jste jen výplod mého podvědomí. Pochopitelně, že jsem se o vás učil už ve škole, jako většina lidí na světě, a v souvislosti s cestou na Kubu jsem si o vás přečetl další podrobnosti, ale možná jsou také věci mezi nebem a zemí, které my živí lidé ve své sebestřednosti, pýše a omezenosti nechceme přijmout,“ nenechám se přerušit.

Jak je možný, že tady debatuji s mužem, který se stal spisovatelskou legendou?

„Ať je to jak chce, nehodlám to řešit a chci z toho vytěžit co nejvíc!“ opět se ozve sobec ve mně!

„Musíme si na sebe více zvyknout,“ obrací pomyslný list. „Dojez a půjdeme si prohlédnout dům, ve kterém jsem na sklonku života žil. Chtěl bych ti ukázat prostředí, kde pro mne

v životě všechno skončilo. Možná ti to pomůže mne opravdu pochopit.“

„Určitě,“ polykám poslední sousto a vstávám od snídaně.

Jen tak v županu vycházím před Cansadův dům. Je letní teplé ráno a v jitřním nízkém slunci vypadá dvoupatrový dřevěný barák malebně a hřejivě, přestože má zábradlí na terase a garážová vrata natřená chladnou modrou barvou. Ta barva mi připomíná oceán. Cansado ho miloval, tak asi proto zvolil tuhle barvu. Dole před domem vedle garáže stojí bíle natřená lavička. Posadím se na ni a vychutnávám si pohled na divokou přírodu a vzdálené skalnaté hory. Stát Idaho se může chlubit nedotčenou přírodou, ale tuším, že zde Cansadovi chybí pohled na moře. To je asi první mínus, které těžce nesl. Ptám se Cansada, proč má on, takový tvrdý chlap, růžový strop v ložnici.

„Ty nemáš rád tuhle barvu?“ usměje se. „Měla ji ráda Adriana, poslední žena, která mne v životě inspirovala. Poznal jsem ji, když mi nějak začalo chladnout mé, v pořadí čtvrté manželství. S Mary Welshovou. Ten strop mi připomínal milování s Adrianou, tak jsem ho tak nechal.“

Vy jste si teda užíval, pomyslel jsem si, ale zároveň mne napadlo, že se Cansado v životě velmi citově rozdával. Kolik mužské lásky odčerpá pět osudových žen?

„Když i Adriana zmizela z mého života, už jsem dál neměl ženám co nabídnout. Začal jsem se věnovat jen svým zálibám, rybolovu, lovu, sportu, ale i pití. A pak mi za pár let přestalo jít psaní. Pojd' se schválně podívat do mé pracovny. V té jsem na sklonku života trpěl.“

Ta mne zajímá. Jdeme zpět do domu a Cansado otevírá dveře pracovny. Je také obložená světlými dřevěnými deskami, ale strop má bílý. Po levé straně je nízko vsazené okno veliké jako výkladní skříň s výhledem na obzor se skalnatým pohořím. Vpravo je až do stropu vystavěný masivní kamenný krb a za ním šikmo ke stěně postavený pracovní stůl s těžkým psacím strojem. Povalují se na něm z části popsané papíry, otevřené knihy, sklenice z tlustého skla a keramický hrnek. Na béžovém koberci kolem stolu leží smutně zmačkané archy papíru, které dokla-

dují spisovatelovu nespokojenost se svojí literární tvorbou. Rozčarování tu visí ve vzduchu a já začínám chápat Cansadovy pohnutky k tomu se vším skoncovat.

Sedám si k psacímu stroji a poslouchám, jak si Cansado stěžuje na atmosféru pracovny. Náhle se ale jeho slova začínají ztrácet v podivném, svým způsobem rytmickém šumu. Ztrácí se mi před očima i celá pracovna, jako bych na ni koukal na televizní obrazovce a někdo začíná otáčet anténou na špatnou stranu ...

Probudil jsem se hlukem přicházejícím od pootevřeného okna, které bylo nezvykle nepřístupné vysoko nad čelem mé postele. Na okenní římsu hlasitě bubnoval déšť. „Ulice Havany jsou zrovna zkrápěny smutným lednovým deštěm a ...“ nedokončil jsem nahlas Ernestova slova ze snu, protože Vráťa ležící na posteli vedle už byl taky vzhůru a tiše hleděl do stropu.

Člověk v cizí zemi první dny ráno v podstatě nevěří svým očím a v duchu se musí přesvědčit, že není doma ve své posteli. Vzpomněl jsem si hned, že musím zjistit, kde tu Hemingway pobýval a psal. Po chvilce listování v průvodci jsem to našel:

Deset kilometrů východním směrem od Havany se nachází malé přístavní město Cojímar, které je známé tím, že v něm ve 40. a 50. letech kotvil Hemingwayův rybářský člun El Pilar. Toto malebné přístavní městečko se stalo předlohou pro rybářskou vesnici Hemingwayova románu Stařec a moře, který mu v roce 1954 přinesl Nobelovu cenu za literaturu. K postavě starce inspiroval Hemingwaye cojímarský rodák a námořník Gregorio Fuentes.⁽⁴⁾

Senzitivní nejsem, protože blízko to rozhodně není, konstatoval jsem někde uvnitř sebe.

Náhle, téměř stejně jako včera, se ozvalo zaklepaní na dveře. Domácí nás přišla požádat, jestli bychom nevyklidili pokoje dřív, než jsme se původně domluvili. Měla je totiž rezervované pro další hosty a oni přijeli nečekaně brzy. Sbalili jsme se, ale

batohy jsme si po dohodě s domácí nechali stát na pavlači s tím, že se pro ně odpoledne vrátíme a definitivně vypadneme.

Už několik hodin procházíme Havanu. Neprší, ale je poměrně chladno. Postupujeme tentokrát směrem na sever od Kapitola, který je asi nejlepším orientačním bodem v Havaně. Těsně před zelenou hradbou Parque de los Enamorados si v budově Museo Nacional de la Música kupuji kolekci tří desek od zpěváka a kytaristy Silvio Rodrigueze, který se mi včera za zvláštních okolností připomněl. ‚Trojdílný umělecký výtvar (Svazek jedna, ... dvě, ...tři)‘ *Tríptico Silvio (Volumen uno, ... dos, ... tres)*, se to doslova jmenuje a já si v duchu říkám, jak malý a vzájemně propojený je náš svět. Doufám, že tyhle céděčka dovezu v pořádku až domů, mám totiž celé putování teprve před sebou.

Dostáváme se na pobřeží, kde dnešní čerstvá bríza tříští hučící vlny o kamenné zdi nábřeží. Když fotím monumentální sochu jezdce na obrovském bronzovém koni představující generála Dominikánské republiky Máxima Goméze, vidím na sklíčku objektivu drobnou kapku mořské vody z Floridské úžiny. Mořská voda tu na značně velkou vzdálenost od břehu zkrápí tohoto předního hrdinu latinskoamerických bojů za nezávislost. Ale nechme politické historie. Přemýšlím o tom, že pokud zde v tuto roční dobu chce někdo ilegálně opustit Kubu a namíří si to na nejbližší Floridu, pak musí podstoupit opravdu tvrdý boj se zdejším nevyzpytatelným mořem. Koukám na tmavě modré masy vody, přecházející do tyrkysových odstínů u břehu, do kterých vyjížděl lovit ryby i rybář Santiágo ze Starce a moře, a pocítuji zvláštní a velkou úctu vůči lidem, kteří tu žili a žijí. Vlevo ode mne začíná nábřeží Malecón, po kterém jsme se procházeli včera večer. Dneska to ale nejde. Tříšť z vln zastavených kamennou zdí dopadá až do poloviny silnice. I řidiči automobilů tu dnes před vjezdem na něj urychleně zavírají okénka. Zvláštní je, že tu nejsou vidět rezavá auta. Slaná voda jim určitě moc neprospívá. Chceme jít někam, kde to tolik nefouká, a tak zamíříme do ulice San Lázaro vedoucí směrem na západ souběžně s Malecónem. Od moře nás tak odděluje blok mohutných kolo-

niálních domů. Najednou vidíme hlouček lidí čekajících u okénka nějaké provozovny nebo prodejny. Přicházíme blíž a ptáme se, na co tu ti lidé čekají. Dozvídáme se, že na surový rum *ron*. Nevíme, co se pod tím pojmem přesně skrývá, a tak se rozhodneme, že si na něj počkáme taky a zjistíme, co to je. Nakonec se v okénku objeví něčí ruce a začnou brát od čekajících kanystríky a petláhve a záhy jim je vracejí naplněné téměř úplně bílým třtinovým rumem, který se prý vůbec nenechává uležet v sudech. Prostě není *añejo*, uleželý. Dávají nám ho necelý litr do petláhve, kterou máme připravenou na nějakou ovocnou šťávu, co se zde na ulicích často prodává. Stojí nás to třicet pesos, tedy v přepočtu zhruba třicet našich korun, ale podle toho to taky chutná. Vráťa se po napití kření, jako kdyby kousl do ropuchy. Nicméně prostým Kubáncům tento alkohol asi šmakuje, protože, jak jsem řekl, někteří si ho odnášejí domů i v kanystrech. Na okenici jednoho velkého domu vidíme viset figurku z plechovky od Fanty a pod ní nápis ‚Viva Fidel! At’ žije Fidel!‘ Tak tohle musel nějaký místní umělec vytvořit po flašce surového pití, se kterým jsme se setkali před chvílí. Div, že avantgardního výtvarníka ještě zdejší politický režim neupozornil na nevhodnost zpracování tématu, jakým je vůdce této země Fidel Castro.

Touláme se dál po dalších třídách Havany, bloumáme po jejích četných parcích, pojídáme u pouličních okénkových občerstvení pizzu a *pan con tortilla/pasta/croquetu*, což jsou chlebové placky s vaječnou omeletou, majonézou a salámem, a docela brzy zjišťujeme, jak zde žít lacino za pesos. Postáváme také často u kaváren, kde se živě hraje, a posloucháme kubánské rytmy a melodie. U jedné kapely, která zrovna hraje známou skladbu ‚Hotel California‘ od Eagles, tančí kubánský děda v modré teplákové bundě s nápisem Cuba. Z rozepnuté teplákovky vykukuje zelené tričko s reklamou na pivo Heineken a z rozesmátých úst mu bíle svítí dvě řady perfektních bílých umělých zubů. Bud’ je to úplný blázen, nebo je úplně ‚happy‘! Začínám mít pocit, že Havanu znám a chápu a začínám ji určitým způsobem i milovat. Což je ale blbost. Havana je jako koketu-

jící žena, která nabízí poodhalení svých vnaď. A je to velké dobrodruďství, protože prozkoumat či v dobrém slova smyslu dobýt její území o rozloze 740 kilometrů čtverečních a poznat přes dva milióny jejích obyvatel, je úkol ne na dva dny, nebo na týden, ale na celý život. Máme nejvyšší čas odtud zmizet a nezaplést se s ní v nějakém bláznivém románu.

Pozdě odpoledne jsme poděkovali naší dočasné hostitelce, vzali jsme si z pavlače věci a po krátkém loučení a slibu, že jejím *casas particulares* uděláme v Čechách reklamu, jsme se opět ocitli s batohy na ulici. I přes tíhu na ramenu jsme si užívali poslední hodiny v Havaně. Docela pěkně jsme si odpočinuli u jednoho početného orchestru, který zabral v celé šíři jednu z postranních uliček. Muzikanti, mezi nimiž byly i dvě krásné mladé Kubánky hrající na klarinety, hráli o sto šest a dokázaly roztančit nebo alespoň rozhoupat některé přihlížející starší obyvatele metropole. Pak jsme došli na centrální vlakové nádraží *Estación Central de Ferrocarriles* na jihu centrální Havany. Odtud jsme chtěli odjet na západ do národního parku *Viñales* v provincii *Pinar del Río*. Tohle nádraží snadno poznáte, protože je zde vystavena stará parní lokomotiva, které se říká prostě *‚Spoj‘ La Junta*. V roce 1843 vyjela jako první na trat' vedoucí z Havany do sousední provincie *Matanzas*. Pracně jsme v jízdním řádu našli vlak, který nám měl jet v půl jedenácté večer do města *Pinar del Río*, což je hlavní město stejnojmenné provincie. Sedli jsme si značně unavení na zem v obrovské nádražní hale a opření o batohy pozorovali cvrkot kolem. Měli jsme spoustu času do odjezdu vlaku, ale nikam se nám už se zavazadly nechtělo. Na nádraží byl nečekaně velký provoz a my brzy začali překážet kolemjdoucím. Vstal jsem a šel zjistit na informace, ze kterého nástupiště nám to jede. Že bychom se přesunuli přímo tam. V kanceláři seděla docela pohledná, tak čtyřicetiletá žena tmavé pleti. Pěkná mulatka, ale byl z ní cítit alkohol. Asi tu něco slavili, tudíž jsem se toho od ní moc nedozvěděl. Nebo mi spíš také nerozuměla, co po ní chci. Nicméně, když jsem odcházel, vyběhla za mnou. Sedl jsem si vedle kluků

a ona si ke mně přidřepala na bobek. Měla roztažené nohy a bylo jí vidět pod sukni. Nějak jsem v tu chvíli našel sílu odvrátit oči a nedívat se na její šarlatově rudé, nohavičkové a okrajkované spodní prádlo. Kdo ví, co by se mnou provedlo, kdybych se neopanoval. Radši jsem se jí hned zeptal, co chce. Chtěla pivo. To byl pád z erotických výšin. Tak sprosté měla přání. Nakonec jsem jí ho došel koupit, abych se jí zbavil, ale ještě se k ní cestou k bufetu přidal jeden její kolega z nádraží, tak mne to stálo víc, než jsem původně zamýšlel. Nakonec se nám ale moje investice vyplatila, protože nám tahle moje nová ‚sexypřítelkyně‘ přišla sdělit, že náš vlak do Pinar del Río nejede z hlavního nádraží, nýbrž ze stanice Cristina, která byla asi půl kilometru odtud. Naštěstí jsme se to dozvěděli včas a přesunuli jsme se na zmíněnou velkou havanskou železniční zastávku. Koupili jsme si u pokladny v přepočtu asi za osm set korun čtyři jízdenky do Pinar del Río. Náš vlak pak skutečně vyjel z tohoto nádraží v půl jedenácté večer, jak stálo v jízdním řádu. Asi po kilometru ale zastavil. Bez jakéhokoliv vysvětlení a na dlouho. Začalo znovu pršet. Pak již byla půlnoc na dosah. Vytáhl jsem z batohu spacák, zabral jednu neobsazenou kóji a stočil se na sedačkách tak, abych se dotýkal současně batohu i brašny na fotáky. Nechtěl jsem na začátku cesty o něco přijít. Chvíli jsem koukal přes deštěm zkrápěné okno na rozmazaná světla usínající Havany. Pak mi únavou klesla víčka.

Dneska máš smůlu, Cansado, jsem úplně grogy, poslal jsem tiše poslední vzkaz do éteru.

■ 4 ■

Sobota 7. ledna 2006, Viñales

„Nemám,“ řekl kdosi tak nahlas, že mě to vzbudilo.

Uviděl jsem ve tmě tvář. Vráťa. Rozespale mžoural do rozsvícené baterky průvodčího a usilovně přemýšlel, jak mu španělsky říci, že všechny naše jízdenky mám u sebe já. Náhle to s námi škublo a se skřípěním jsme se začali posunovat vpřed. Do pohybu se náš vlak dal někdy po druhé hodině ráno. I přes nepříjemné probuzení jsme byli rádi, že konečně jedeme.

A teď něco o noci strávené ve vlaku. Ono se o vlacích na Kubě nelichotivě píše i v průvodci. Něco ve smyslu: ‚Připravte se na to, že zdejší vlaky mají často zpoždění a mnohdy nevyjedou vůbec.‘ A skoro přesně tak to bylo. Tři a půl hodiny jsme trčeli kousek od nádraží a během necelých sto osmdesáti kilometrů do Pinar del Río jsme nabrali ještě další dvě hodiny zpoždění. Mimochodem, připravte se v kubánském vlaku taky na zimu, protože venkovní vzduch (v noci docela chladný) v něm kolem vás proudí od jedněch netěsnících dveří ke druhým, asi tak jako když jedete na motorce. A taky v něm nesvítí ani jedno světlo, jen baterka průvodčího. Vráťa tuhle cestu vlakem nazval ‚rallye train‘. Proč? Místy se totiž vlak rozjel a rozkolébal tak, že to bylo téměř na převrácení. A ten rachot! Možná, že zrovna náš vagon jel tu a tam po pražcích a ne po kolejích. Čechům známý kubánský rum ‚Havana club‘, který jsme si naštěstí koupili na cestu, nás ale spolehlivě zbavoval strachu.

Když jsem se šel projít po vagoněch, abych se trochu zahřál, narazil jsem na jednoho spolucestujícího Kubánce s maminkou, který mne na rozdíl od dalších většinou spících spolupasažérů pozdravil. S dovolením jsem k nim přisedl. Představil jsem se a řekl jim, odkud jsem, a Kubánci téměř povyskočil radostí.

„Já mám manželku Němku,“ spustil na mě okamžitě německy.

Jmenoval se Gunabo Penña Alta, alespoň mi to takhle napsal, a z Havany, kde bydlel, jel s matkou za příbuznými na venkov. Začali jsme si povídat německy. Bylo zajímavé slyšet, že se mu z Kuby nechce a že žena, která pocházela z bývalého východního Německa, ho sem následovala, protože ho miluje.

„My Kubánci jsme opravdu výteční milenci,“ rozesmál se nahlas a vzbudil tím chlapíka sedícího přes uličku.

Hned jsme mu začali být podezřelí, protože jsme mluvili cizím jazykem a on chudák nevěděl, o čem je řeč. Od té chvíle si Gunabo několikrát dal ukazováček před rty, aby mne upozornil, že mluvím moc nahlas. K tomu se ještě vrátím, až toho o mentalitě zdejších lidí budu vědět víc.

Když jsme dorazili do Pinar del Río, bylo již krásné slunečné ráno. Gunabo nás odvedl na místní autobusák, odkud jsme se chtěli dostat na sever do městečka Viñales. Stejnoujmenný národní park schovaný kolem něj v horách Sierra de los Órganos je prý jeden z nejhezčích na Kubě. Z Pinar del Río jsme mohli klidně jet i na jih k nepříliš vzdálenému moři, ale náhlému vyjasnění oblohy jsme příliš nevěřili. V Havaně to včera vypadalo spíš na dlouhotrvající déšť a povalovat se na pobřeží Karibiku pod šedivě olověnými mraky, by nebylo to pravé ořechové. Poděkovali jsme Gunabovi a šli hledat spoj. Nakonec jsme neodjeli autobusem, ale taxíkem, protože kubánské autobusy se většinou jízdního řádu moc nedrží. Je to asi podobné jako u vlaků. Krásného udržovaného žigulíka řídila bílá taxikářka v letech. Nicméně vlasy měla obarvené na ten nejtmaší odstín černé a celá byla kompletně v černém. I ramínko její podprsenky, které koukalo z pod blůzky, bylo takové. Docela ladila se svým bílým taxíkem. Cestou jsme zjistili, že je to úžasná amazonka. Se čtyřma zarostlými neoholenými chlapama se cítila evidentně skvěle. Vůbec jí nevadilo, že je auto totálně přetížené a drhne v každé zatáčce o podběhy blatníků. Stále k nám hovořila. O čem to všechno bylo, nevím, ale měla takový příjemný hluboký chraplavý hlas. Skoro jsem si ji vybavil s doutníkem v koutku úst. Vezla nás asi třicet kilometrů a ve Viñales s námi poté ochotně hledala i Pipiho, na kterého nám v Havaně dal adresu

Juan Carlos. Po krátkém pátrání jsme ho našli. Jmenoval se celým jménem Andres Noel Cruz Linares Maison ‚el Pipi‘ a skutečně bydlel v malém domku v ulici Calle Camilo Cienfuegos No.19, jak nám napsal Juan. Byl to truhlář, podle dílny, kterou tam měl, naší taxikářce byl ale nějak podezřelý.

„Pipi, vy nemáte registraci na ubytování cizinců,“ spustila na něj.

Všimli jsme si, že skutečně nemá na vchodových dveřích pověšenou takovou modrou trojúhelníkovou tabulku postavenou špičkou nahoru jako pyramida, na které je napsáno Arrendador Inscripto. Tak na Kubě poznáte domy, kde se dá ubytovat. Jinak Kubánci nesmějí ubytovávat cizince. Musejí na to mít licenci. Stejně tak zde nesmějí řidiči vozit zahraniční stopaře. Bez taxikářské licence je to prý na kriminál, říkala nám naše taxikářka. Pipi, kterému bylo asi tak jako nám, koukal, jako by spadl z banánovníku (višně jsme na Kubě neviděli). Vysvětlili jsme mu, kdo nás poslal, a hned to začalo být v pohodě.

„Á Juan!“ vykřikl a rychle něco vysvětlil naší taxikářce.

Ta nás poté odvezla k señoře Aracelis Valdes, která na provozování casas particulares všechna potřebná povolení měla. Aracelis byla kamarádka Pipiho a ubytovala mě s Vráťou a ob baráček dál u nějaké profesorky angličtiny vyřídila ubytování Luděkovi s Pepínem. Dům, ve kterém jsem bydlel já s Vráťou, se jmenoval ‚Villa Aracelis y Papo‘ a jeho adresa byla: Ampliacion Camilo Cienfuegos N.38, Viñales. Mimochodem *fuegos* v překladu může znamenat ‚ohně‘ i ‚požáry‘ a taky ‚střelby‘ nebo povel ‚Pa!‘ a pro nás to tudíž byla tak trochu tajemná adresa. Napsali jsme si pro strýčka příhodu i telefon na Aracelis - 796019 a hned po zabydlení jsme vyrazili na prohlídku okolí Viñales. S domácí jsme si chtěli popovídat až večer a navíc jsem se na to chtěl trochu připravit, protože Luděk, který z nás nejlépe mluvil španělsky, tentokrát bydlel jinde než my.

Procházka stála za to. Šli jsme nejprve kolem nějakého zemědělského podniku, o kterém Pepíno prohlásil, že vypadá jako JZD v Kojčicích, kde bydlí. Tedy až na buvola s hrbem jako dýně, který se popásal u vstupní brány. Venkovská atmosféra ve

Viñales je nezapomenutelná. Všude pochrochtávají selata i mohutné bachyně. Tu a tam se z porostu vynoří špinavý pasák dobytka nebo jezdcí na koních. Okolní světle zelené plantáže vyhlášeného kubánského tabáku tu téměř malířsky ladí s červenou půdou na zoraných políčkách a s udusanou zemí na prašných cestách. Z rovinaté krajiny se vzdouvají sto i mnohem více metrů vysoké vápencové kopce připomínající obrovské nahoře se zužující kopule a nad tím vším majestátně poletují velcí kondoři krocانovití. Takové byly naše první dojmy. Ale měli jsme se ještě na co těšit. Průvodce Lonely Planet totiž pitval zdejší krásy podstatně podrobněji:

Národní park Viñales se skládá z několika dlouhých údolí, která jsou rozdělena vápencovými horami, připomínající svým tvarem obrovité kupky sena. Říká se jim *mogoty* a podobají se scénérii jižní Číny ve fotogenické oblasti kolem městečka Guelinu. Malá zelená políčka, kde se pěstuje tabák, juka či rýže, ostře kontrastují s úrodnou do ruda zbarvenou železitou půdou, na níž se jakoby až k samotnému nebi zvedají homolovité kopce, z nichž do dálky svítí vápencové stěny. Ty lákají především k volnému lezení.

Celá oblast byla před 100 milióny lety položena o pár stovek metrů výše a byla propojena sítěmi podzemních řek, které vymlely obrovité podzemní jeskyně. Jejich stropy se však jednoho dne zřítily a zůstaly jen kolmé stěny, které za stovky let obrousil zub času a eroze a dnes tvoří stěny údolí. V roce 1999 vzalo viñaleské údolí pod svůj patronát UNESCO a na seznam památek světového přírodního dědictví se dostalo pod názvem městečka, které leží v jeho středu.⁽⁵⁾

Je vlahý večer a sedíme s Vráťou na terase před domem paní Aracelis. Jsme po večeři, kterou nám s evidentním nadšením připravila. Asi jsme jí udělali velikou radost, že jsme chtěli jíst u ní, protože peníze, které dostane od ubytovaných za jídlo, nikde nemusí vykazovat jako příjem, tak si dost přilepší. A co se týče jídla, mají ho tady skvělé. Jsme nacpaní k prasknutí. Nejde tu jíst střídavě. Před vámi na stole voní rýže s černý-

mi (někdy s červenými) fazolemi *congrí*, což je kubánské národní jídlo. K tomu dostanete chutnou smaženou rybu, zeleninové a ovocné mísy, smažené lupínky z chlebovníku a sušených banánů a sladkých brambor a osvěžující poctivé domácí mátové mojito. Hm, prostě gurmánské orgie. Přicházejí Luděk s Pepínem a krátce po nich i Pipi. Rozhovor s Aracelis musíme odložit na zítřka, musíme se věnovat klukům. Nabízíme Pipimu českou slivovici. Moc mu chutná a začíná jí důvěrně říkat *gasolina*, což ve španělštině znamená benzín. Mimochodem pěkně po ní startuje a blafá nesrozumitelná španělská slovíčka. Po hodině mi začíná být chladno. Jsem po včerejší noci ve vlaku nevyspalý. Loučím se tedy, jdu na pokoj, svlékám se do naha, rozevírám moskytiéru nad svojí postelí a uléhám do čistého a vonícího bílého povlečení. Vidím přes hedvábně jemnou síť proti komárům pokoj osvětlený lampičkou z terasy. Kolem žárovky v lampě je svatozář *corona*.

Takhle asi vidí zapálené svíčky v kostele nevěsta při svatebním obřadu. Je slastné takto usínat, napadá mne v konečném záblesku vědomí.

■ 5 ■

Neděle 8. ledna 2006, Viñales

„No tak, soustřed' se ted' zase na mne,“ říká už známý hlas. Jděte někam, já chci spát! němě vzdoruji.

„Ale vždyt' spíš. To je zase jenom sen,“ mává před mýma očima Cansado. „Včera ve vlaku jsi neupadl do toho správného stavu vědomí a komunikovat s tebou nešlo. Ale fakt jsem se pobavil tvými myšlenkami, když za tebou přišla ta ženská na nádraží. Víš, ne každý člověk si nechává hlavou prolétat tolik myšlenek, postřehů a rychlých hodnocení jako ty. Jinak! Každý člověk má svůj vnitřní svět, ale ten tvůj se mi líbí, je tak neklidný a mnohovrstevný.“

„Slíbil jste, že nebudete číst moje myšlenky,“ schválně říkám s vysunutým spodním rtem.

Musím vypadat nasupeně a nevyspale, když se nemůžu jinak bránit ...

„Když to nejde. Je to pro mě jako láhev dobrého alkoholu. Slíbím, že ji neotevřu, protože s tím pak mám problémy, ale nakonec ... vždyt' víš, jak jsem v některých obdobích mého života žil,“ mluví o vážných věcech, ale téměř se při tom usmívá.

Ne že bych zrovna proléval hrdlo jako on, ale vím, o čem mluví ...

„Můj dům k tobě především taky prohodil, ne? Ale nebudu tě otravovat malichernostmi, půjdu rovnou k věci! Víš, jak bych viděl naši literární spolupráci?“

„Vůbec netuším,“ odvětim.

„Docela jednoduše. Až se tady na Kubě setkáš s někým, kdo tě nějak hlouběji zaujme, tak se s ním prostě seznámíš. Jako novinář z něj určitě vydoluješ jeho osobní příběh ...“

„A jak? Vždyt' španělsky umím jen pár slov a frází,“ skáču mu do řeči.

„... a ten pak zaznamenáš,“ nenechá se přerušit. „Lidi na svě-

tě se vždycky domluví, pokud chtějí. Uvidíš, že to nějak dopadne. Bude to jako škola psaní a já si to, co napíšeš, s tebou budu užívat. Nechci ti do toho přímo zasahovat, jen chci být u toho tvůrčího procesu. Souhlasíš?“

„Ne konzultovat a opravovat?“

„Vůbec ne,“ usměje se. „Pochop, máš mě, at' chceš nebo nechceš, ve své mysli. Takže se budu tak jako tak svým způsobem na tom psaní podílet. Ovlivňuji tě už nyní, aniž si to uvědomuješ.“

Ví, o čem hovoří. Ovlivňuje mne! bleskne mi hlavou.

„Dopřej mi tu radost. Já nemám nic jiného na práci a pro zábavu. Prosím!“

„Dobře. Ale nechte mne teď, Cansado, pár dnů v noci o samotě. Chci trochu vstřebat tuhle zemi. Vždyť jste ji do určité doby také velmi obdivoval. Nechte mi prostor pro navázání vztahu k ní.“

„Jistě, neboj ...“

Postava Cansada mi začíná mizet před očima. Vypadá to, jako bych se na něj díval přes jemnou moskytiéru, která visela nad mou postelí.

„... rozumím ti. Je to pro tebe moc zážitků a nových poznání najednou. Nasaj to všechno do srdce a já zase přijdu,“ říká víc a víc a víc vzdálený.

„Nezamotej se do toho!“ Přes síť proti komárům na mne mluvil Vráťa. „Byla tu domácí, že máme za chvíli přijít na snídani.“

Vyhrabal jsem se z bílého nočního látkového labyrintu a asi trochu zmateně na něj koukal. Na jedné tváři měl pěnu na holení a druhá tvář s tím rudě kontrastovala. Stejně tak se k sobě nehodily jeho bílé hubené nohy a do červena opálené břicho a hrud'. Sluníčko tady na Kubě nekrytá místa okamžitě ztrestá i v lednu.

Umyl jsem se, oblékl a šel na snídani. Moc jsem toho ale do sebe nedostal. Bylo mi nějak těžko. Včerejší večeří jsem si dost brutálně roztáhl žaludek. To na cestách nejde takhle dělat.

Nejlepší je permanentně hladovět, a pak vám k pocitu sytosti a štěstí stačí v některých chudších zemích proklamovaná hrstka rýže. Bylo slušné se konečně nějak našim domácím představit. Ne jenom těmhle, ale všem, u kterých budeme v následujících týdnech bydlet. Vozím s sebou na cesty nějaké fotografie rodiny a místa, kde žiji, ale španělsky jsem je neuměl komentovat. A Vráťa taky ne. A tak jsem si hned po snídani připravil podle slovníku a praktického jazykového průvodce španělštinou některé často používané fráze a slovní spojení. Nevím, jestli byly zcela správné, ale je fakt, že jim Kubánci, včetně Aracelis a její rodiny, rozuměli. A co jsme hodně používali?

„Jmenuji se ... *Mi nombre es ...*

On se jmenuje ... *El nombre es ...*

Bydlím ve městě ... *Vivo en ciudad ...*

On také ... *El tambien ...*

Je mi 43 let a mám rodinu ... *Yo tengo cuarenta y tres y tengo familia ...*

Manželka, 38 ... *Esposa, treinta y ocho ...*

Dcera, 17 ... *Hija, diecisiete*

Malá dcera, 11 ... *Chica, once ...*“

Dále jsem si například přeložil, jak se řekne:

„České přísloví ... *Checo proverbio ...*

Pepř ... *Pimienta ...*“

Proč zrovna české přísloví a pepř? Rádi jsme Kubáncům ukázovali, jak specificky zní v některých případech čeština. Třeba: „Nepřepepři vepře pepřem! Přepepřiš-li vepře pepřem, bude vepř přepepřen!“ To když ode mne slyšeli, tak vždycky řvali smíchy. Co se týče zaměstnání, práce, nemá cenu vykládat Kubáncům, které dobře neznáte, že jste třeba novinář a že chcete napsat knížku o Kubě. A tak jsme měli krycí verze:

„Pracuji v zemědělství ... *Trabajo en una agrikultura ...*

On je prodavač ... *El vendedor ...*“

Je dobré také umět poděkovat, pochválit i si o něco říci:

„Děkuji za milé přijetí ... *Gracias por su amable recibimiento* ...

Je to velmi dobré ... *Esta muy bueno* ...

Je to mé oblíbené jídlo ... *Es mi plato favorito* ...

Snídani ne ... *Desayuno no* ...

Večeři jen dnes ... *Sena solo hoy* ...

Mám jen málo peněz ... *Yo tengo solo poco diner* ...

Nejsem bohatý, jsem prostý člověk ... *Yo no rico, yo sencillo hombre* ...

Budu na Kubě třicet dní ... *Yo estar en Cuba trienta dias* ...

Je to docela drahé ... *Es del todo caro* ...

Nyní jdeme do města ... *Ahora andar en ciudad* ...

Dát klíč ... *Dar llave* ...

Jak se řekne španělsky ... *Como se dice en español* ...

Rozumím trochu ... *Comprendo un poco* ...

Umím jen trochu španělsky ... *Hablo español solo un poco* ...

Jakou máte adresu ... *Cuál es su dirección* ...

Lístek ... *Tarjeta* ...“

A tak dále! Všechno jsem překládal doslova na koleně, takže to bylo určitě gramaticky nejméně z poloviny špatně. Španělština byla tehdy pro mne, jak se říká, skutečně španělská vesnice. Ale snažil jsem se a Aracelis mi za to byla vděčná. Dokonce nám potom ukázala album s fotografiemi z *quinciñery* její patnáctileté dcery. Jde o kubánský obřad dospělosti pro dívky, které překročí *quince*, tedy patnáct let. Oblékají se při něm jako nevěsty a nechávají se fotografovat v nádherném přírodním nebo architektonickém prostředí a poté následuje velká hostina. Pomyslel jsem si, že to je hodně osobní, jen pro její rodinu a příbuzné, a nechápal jsem, proč nám takhle odhaluje ‚domácí stříbro‘. Aracelis nám to ale objasnila sama od sebe. Říkala, že se s nimi cizinci takhle normálně nebaví. A že my jsme velice hovorní a milí. Proč s nimi zahraniční turisté moc nekomunikují? To jsem netušil.

Jinak jsme dneska také vyrazili do hor za členy komunity *Los Aquáticos*, kteří věří v léčivé účinky zdejší studené prameni-

té vody. Komunitu založili v roce 1943 vyznavači přírodní léčitelky Antonicy Izquierdo, která tvrdila, že ledová voda ze zdejších hor má zázračnou uzdravovací moc. A protože lidé tu byli chudí a nezaplatili by lékaře, tak zkoušeli alespoň léčivou vodu, kterou tu měli zdarma prakticky v neomezeném množství. A něco na té vodě asi bude. Mě teda zcela jistě zachránila, protože jsem při výstupu na jedno horské úbočí, kde mají členové zmíněné komunity svá skromná obydlí, začal mít vedra plné zuby. Jak nezkušení amatéři jsme se tam vydali v pravé poledne, a to je na kolaps. Zázračnou vodu mi u domků nalila jedna taková jemná dívenka právě v okamžiku, kdy mi začalo být nejhůř. V ten moment začal být svět opět krásný. Náhle všude voněla kávová zrna, která se tam sušila na platech, a taky kubánské pomeranče, co jdou tak špatně loupat. A vlastně jsme byli i blízko nebi, tak jsem to najednou vnímal. Ty pomeranče jsme od tamních lidí samozřejmě taky dostali. Členové komunity jsou zřejmě na zvědavé turisty zvyklí. Já nevím, jak bych se tvářil, kdyby mi kolem chalupy denně zevlovali exotiky lačnické okukovači.

Cestou dolů jsme potom potkali jednoho rolníka. Správného, jako lněná látka hrubého, ale přirozeného. Kočíroval dva mohutné voly se sáněmi v zápřahu. Fakt! Povož neměl kola, ale sanice. A to tu určitě sníž viděli tak maximálně na fotografii ve školní učebnici. Možná se tu cesty v období dešťů tak rozbahní, že kola začnou být na obtíž. Boří se do bláta, kdežto sanice, mající daleko větší plochu, krásně po mazlavém povrchu kloužou. Venkovan se vyptával, odkud jsme a ve finále nám před očima ubalil doutník. Prostě z kapsy vytáhl pár zmačkaných suchých listů tabáku, vyrovnal je jako papír a stočil na stehně do doutníku. Vráťa, největší kuřák z nás, doutník zapálil a lačně natáhl. Každému bych přál ho vidět. Normálně se mu z toho ohrnuly i nohavice. Je to fakt silné pokouření. Ale k těm zdejším doutníkům, podrobně o nich píše autor průvodce Lonely Planet:

Během prvního přistání na Kubě potkal Kryštof Kolumbus indiánského šamana, který kouřil rákosovou dýmku zvanou ta-

bago a inhaloval kouř z usušených listů rostliny *cohiba*, tabáku. Sami Španělé tyto listy rolovali v podlouhlá cigára, což se vázalo k archaickému rituálu předpovídání budoucnosti. A zřejmě jim učarovalo i jejich kouření, neboť tabák (*Nicotiana tabacum*) se na ostrově pěstoval již od roku 1580 a do 18. století se stal jeho největším vývozním artiklem.

Tabáková rostlina vyžaduje neuvěřitelnou péči a až 150 zásahů během růstu, než se začne sklízet. Maličká políčka zvaná *vegas*, jsou obdělávána dřevěnými pluhy, které tahá místo traktoru volský potah, aby se hlína příliš neudusala. Jednou za čas bývá tabák zaměněn s kukuřicí, aby si půda udržela svoji plodnost. Tabák se nejprve pěstuje ve školkách, a teprve když sazenice dosáhnou výšky 15-20 cm, což trvá přibližně 45 dní, je lze přesadit na pole. To se většinou děje od října do prosince a během dalších dvou měsíců rostlina doroste do výše 1,5 metru. V té době mívá listy dlouhé 30 cm a široké 25 cm. To je také doba, kdy je třeba stonek zaštípnout, aby už dál nerostl, jen se roztahovaly listy. Ty nejjemnější tabákové listy zvané *corajo*, které tvoří svrchní vrstvu doutníků, se pěstují pod látkovými děravými plachtami, aby se uchránily před silnými slunečními paprsky. Takzvaný *criollo*, tabák, který je náplní doutníku, však nic takového nepotřebuje. Dospělá tabáková rostlina má 6-9 párů listů, které se trhají ručně v týdenním intervalu od ledna do března. Vždy dva utržené listy jsou sešity dohromady tak, aby se daly pověsit na 50 dní do speciálních sušáren (*secaderos*), které jsou situovány tak, aby na ně svítilo co nejvíce slunce. Postupně schnoucí listy se barví nejprve do žluta a poté do rezava.⁽⁶⁾

Tento výborný turistický průvodce toho uvádí o tabáku ještě podstatně víc, ale nepotřebovali jsme vše obsáhnout. Měli jsme totiž v plánu si ještě prohlédnout jednu zvláštní skalní stěnu, se kterou se tady, ve Viñales, pyšní. *Mogote dos Hermana* jí tu říkají. Je vysoká 617 metrů a je na ní 120 metrů dlouhá kresba šneka, mořské příšery, dinosaura a člověka, což prý má znázorňovat evoluci. Je to ujeté, ale je fakt, že kolmou stěnu prý na

popud jednoho kubánského umělce čistilo pět lidí od křovin celých patnáct let a pak ji teprve pomalovali. Kubánci jsou zřejmě velmi trpěliví. Nakonec jsme tu skálu našli, ale zjistili jsme, že je lepší k ní přijít dopoledne, kdy na ni přímo svítí nízké slunce. Teď odpoledne, kdy stálo slunce přímo nad kopcem, již byla nerovná pomalovaná skalní stěna samý stín a malby nebyly tak výrazně vidět.

Prohlížíme si Mogote dos Hermana, popíjíme plechovkové pivo Heineken z nedaleké restaurace a najednou odněkud zazní mocný výkřik davu. Jako když při fotbale padne gól. A další. A pak skandování masy lidí. Nevíme, odkud to přichází, protože se zvuk odráží od kopců všude kolem nás. Dopíjíme piva a vyrážíme pátrat po příčině záhadných zvuků. Vylézáme na jedno návrší, ale stále nejde lokalizovat zdroj. Zvuk se točí kolem nás. Vzdáváme to, protože slunce se začíná sklánět k obzoru. Odhadujeme, kterým směrem je Viñales a vyrážíme zpátky. Procházíme mezi vápencovými homolemi, přes pole a keřovité porosty, nakonec jdeme úvozem. Za jednou zatáčkou stojí u nízkých stromů nalevo od nás zaparkovaný kůň. Zaparkovaný, protože byl osedlaný a dopravní prostředky přece parkují. A znovu slyšíme zařvání davu. Pak vidíme další koně a drožky. Vše mezi stromy. A teď už víme, odkud se ozývají lidské hlasy. Na mýtině v hustém porostu nízkých stromů se tu konají kohoutí zápasy *peleas degallos*. Adrenalin pro horkokrevné obyvatele teplých zeměpisných šířek. Mnoho Kubánců tady jimi doslova žije, přestože jsou *prohibido*, tedy zakázané. A pokud jeden kohout druhému zasadí vskutku paralyzující klovnutí, vybuchnou přihlížející neskrývaným nadšením. Sází se tu o sto šest a dobrý kohout prý může vydělat majiteli balík. Na druhou stranu je to ale hnus krvavej a člověk musí být otrlej, pokud chce zvířecí i lidská drama sledovat. Nekonečné minuty do sebe kohouti klovou, postříkaní krví protivníka i vlastní. Pak vidíte, že jeden z nich už chvíli neútočí na levou nebo na pravou stranu, podle toho, které oko má vyklovnuté. A pak už neútočí vůbec, jen schytává rány. Majitelé prý nechávají tyhle bojové kohouty v malých kle-

cích na kraji frekventované ulice. Kohouty jakýkoliv okolní pohyb dráždí k nepřítelství, a když je pak jejich majitel nese do kulaté improvizované arény na boj, třesou se opeření rohovníci jako listy osiky. Vidíme, že kohouti mají na jedné noze ustřiženou ostruhu a místo ní připevněný malý ostrý a špičatý břit. Účinnou, zraňující zbraň. No hnus! Ale zdejší chlapi nejsou bez citu. Majitel, který musí podříznout svého opeřeného bojovníka s krvavýma důlkama místo očí, má mnohdy slzy na tváři. Jiný kraj, jiný mrav. A dejte si tady pozor při focení. Kubánci nemají rádi, když je vyfotíte s rukama plnýma bankovek. Je to emotivní a vyčerpávající zážitek. Do města vcházíme až po západu slunce. Jsem úplně hotovej a jdu hned spát.

Kdo ví, co nás čeká zítra, odplouvá poslední moje myšlenka někam do říše ticha.

■ 6 ■

Pondělí 9. ledna 2006, La Coloma

Cesta z Viñales byla úžasná. Vyšli jsme pěšky za město a čekali jsme na stopa. Kubánci tohle cestování nazývají *botella*, což je doslova láhev. Proč? To netuším. Po dílčích neúspěších se stopováním jsme se nakonec přeci jen dostali na jeden nákladák s otevřenou korbou. Takováto auta tu kvůli nedostatku pohonných hmot zadarmo vozí lidi za prací a z práce, za doktorem, do školy a zase zpátky domů. V Pinar del Río jsme k další cestě poprvé využili *los amarillos*, pracovníky ve žlutých oděvech a čepicích, takzvané žlutáky. Ti mají z výše uvedeného důvodu oprávnění zastavovat auta a přidávat jim pasažéry, kteří spořádaně čekají, až na ně přijde řada. Když se chcete zařadit do fronty, musíte se zeptat: *El último?* Kdo je poslední? Asi po hodině jsme přišli na řadu a zamířili v dalším nákladním autě k pobřeží Karibiku. Měl bych to upřesnit, na mapě jsme si vybrali v průvodci nepopisované a široko daleko osamocené městečko La Coloma, a právě tam náš originální dopravní prostředek mířil. I tentokrát jsme cestovali na otevřené korbě a nutno přiznat, že na nás naši spolucestující hleděli dost nechápavě. Určitě se jim honilo hlavami, kam asi jedeme? Ani my to netušili.

Za tři čtvrtě hodiny jsme dorazili do přístavního městečka La Coloma. Dali jsme si v minibufetu na zastávce našeho nákladního taxíku pivo. Luděk, Pepíno a já jsme krátce na to vyrazili na obhlídku. Kousek od bufetu, ve kterém jsme nechali batohy a Vrátu s dalším pivem, jsme spatřili prodejnu s chlebem. Zkusil jsem, zda mi nějaký prodají, i když tam evidentně využívali na Kubě rozšířený přídělový systém. Byla to *bodega*, což je obchod na potravinové lístky. Místní je dostávají, ale mají nárok jen na určité množství jednotlivých potravin. Přesto mi pár malých chlebů prodali a já je šel dát Vrátovi, aby je zabalil do batohů. Pak jsem chtěl kluky dohnat, tak jsem si zkrátil

cestu přes malé panelové sídliště. Velice se mi líbilo, protože čtyřpatrové paneláčky tu měly místo zasklených oken jen takové cihlové mříže. Asi aby to pěkně větralo. Chtěl jsem si to vyfotit, abych mohl doma ukázat další kubánské specifikum. Jen jsem však pohlédl do hledáčku foťáku, už na mne volal z jednoho balkónu nějaký chlap. Jak jsem záhy zjistil, byl to policajt v civilu, takový ten lidový komisař, a hned mne valil na policejní stanici. Moc dobře jsem se necítil, ale málem jsem vyprsknul smíchy, když jsem spatřil Lud'ka s Pepínem, jak zuřivě fotí řadu křiklavě zbarvených domků. Samozřejmě je ochránce kubánského lidu také okamžitě sbalil. Luděk je talent na jazyky a už se teď docela dobře domlouval španělsky, tak jsme měli šanci se z nepříjemné situace nějak vyhat. Na stanici komisař vysypal z jedné kanceláře uniformovaného policistu, kterému se to moc nelíbilo, sedl si za jeho stůl, vytáhl papír a tužku a začal nás vyslychat. Byl to divnej patron. Podobného bezcharaktera popisují v jedné brožované sci-fi epizodě Star Trek: Voyager, kterou jsem měl na Kubě pro dlouhé chvíle čekání na cokoliv. Doslova tam stojí:

Na tu práci měl dobrý obličej - bez výrazu, nelidský, lesklou kůži napjatou přes neexistující rysy, jako kdyby se nějaký lékař neobtěžoval dokončit operaci po opravdu ošklivé spálenině ...

Ano, takhle přesně vypadal. Hrdinsky a bez mrknutí oka jsme mu lhali, že jsme bezelstní turisté, kteří ani přesně momentálně neví, kde se ocitli, a že fotíme především pro své rodiny a známé, abychom měli památku na putování po Kubě.

„Yo trabajo en una agricultura. Já pracuji v zemědělství.“ použil jsem zde také naučenou frázi.

Prostě jsem mu tvrdil, že se zajímám o kubánský venkov, kvůli pěstování některých zdejších plodin. Proto jsme zamířili do turisticky nenavštěvovaných oblastí. Nutno říci, že jsme neměli vůbec v úmyslu zachytit a nějakým způsobem veřejně pranýřovat bídu některých oblastí Kuby. To je privátní problém a Kuba nechť si to řeší sama. Nakonec jsme byli z policejní stanice

propuštění, ale odnesli jsme si nepříjemnou zkušenost. Příště si určitě v turisticky málo obývaných lokalitách dáme pozor při focení a budeme se tam zdržovat pokud možno co nejkratší dobu. I městečku La Coloma jsme brzy ukázali záda.

„Konečně pláž!“ musím nahlas zvolat, když uvidím cíl naší cesty.

Cítím úlevu, na kterou mám po hektických zážitcích a čtyřech kilometrech pochodu z La Colomy nárok. Jedenáct hodin od probuzení, dvacetikilová krosna na zádech a desetikilová brašna s fotákama na břicho dají člověku zabrat. Poslední hodinu už naštěstí není vysloveně vedro. Od Karibského moře fouká vítr. Pláž máme nalevo, ale vidím, že je ve zbídačeném stavu. Chomáče chaluh obalené pískem, naplavené dřevo a plastový odpad. Plážové domky mnohdy bez střechy, s vytlučeními okny.

Proč? Co se tu dělo? V tichosti přemítám nad smutným pohledem.

Míjí nás povoz tažený oslem. Po krátké dohodě s kočím dáváme své batohy na prkennou podlahu vozíku a Luděk s nimi jede napřed. Na silniče nás dohánějí dvě Kubánky, které se sem vracejí z práce. Jedné pomáhám s těžkou taškou, protože mám volné ruce. Smějí se na nás a přitom nám říkají, že čtyři hurikány za loňský rok udělaly to, co právě vidíme. A že Kubánci, pro něž bylo tohle *campismo* (jeden ze sítě národních kempů) vybudováno, sem přestali jezdit trávit dovolenou. Ženy zde teď bydlí. Do domů, které nebyly úplně zničeny, se zřejmě nastěhovali lidé, kteří přišli někde v okolí La Colomy o přístřeší. Vidíme je, jak na nás hledí okny z tmavých místností. Někteří se na nás jdou podívat ven a ženy je zdraví. Ujímá se nás plavčík Pedro, kterého pravděpodobně stále platí kubánský Červený kříž, přestože na pláži nemá co na práci. Tričko s logem známé zdravotnické organizace asi nikdy nesvléká, je vytahané a ne zrovna čisté. Je mladší než my, ale nijak si nedrží odstup. Nabízí nám ubytování v jednom plážovém domku. Samozřejmě načerno. V místnosti, kde máme spát, lezou po podlaze i po stěnách švá-

bi. Otevírám ledničku. Nefunguje, ale vidím v ní injekční stříkačky zpola naplněné podezřele tmavou olejovitou tekutinou. Pedro nám vysvětluje, že je to na očkování prasat proti prasečímu moru, ale nemám z toho dobrý pocit. Radši si přivazuji svoji plátěnou hamaku, kterou vezu s sebou, mezi dvě borovice před barákem a lehám si ve spacáku do ní. Píšu si deník a noc pomalu přebírá ode dne vládu. Poslouchám taky konečně z minidisku hudbu, kterou jsem si nahrál speciálně pro tuhle cestu.

Usínat v látkovém lehátku pod širým, neuvěřitelně průzračným kubánským nebem, bude jistě nezapomenutelně kouzelné. Pokud nepříjde hurikán! Zachvěji se naposled a noc mne celého obejmě.

■ 7 ■

Úterý 10. ledna 2006, La Coloma

K ránu mne probudilo chrochtání, ne hurikán. Těsně vedle mne si ustlala na ostrůvku z trávy prasečí rodinka a mohutné bachyni se asi zdálo o chutných pomejích. Vůbec prasata na tomto ostrově svobody mají oproti českým prasatům neuvěřitelnou volnost. Ne jen tady v La Colomě, ale na všech místech, která jsme zatím na Kubě navštívili, a není důvod se domnívat, že v dalších oblastech to bude jiné. Chodí si, kam chtějí, hledají si zdravou (eko)potravu ve volné přírodě, ale vždycky se chytře vrátí tam, kde je přikrmují. Shrnutí a uzavřeno: V Česku nejsou dodržována prasečí práva a svobody tak jako na Kubě a kubánská prasata by v tomto ohledu mohla poslat české vládě nějakou protestní nótu!

Promiňte, nějak jsem zabrousil do oblastí, o kterých příliš psát nechci. Ale když už jsem se dotknul citlivého tématu dodržování určitých společenských standardů, pak vězte, že rozhodně nesouhlasím s tím, aby kdekoliv na světě byl někdo vězněn pro své odlišné politické názory. Na druhé straně si ale myslím, že zrovna my Češi nemáme právo mluvit Kubáncům do toho, jak si politicky uspořádají svoji zemi, neboť náš historií prověřený povahový rys výstižně popsáný v našem lidovém rčení: ‚Kam vítr, tam plášt!‘ a národní touha ‚držet se stále někoho za šos‘ (tím myslím nějaké velmoci) nás nestaví do pozice moudrého politologa. Kubánci jsou jinak povahově založení a my navíc prakticky vůbec neznáme historické nuance, které spoluformovaly současné státní zřízení této oceánem a severní Amerikou izolované země. V knize ‚Kuba: Nové dějiny‘ od britského novináře a historika Richarda Gotta, kterou jsem v rámci cesty na Kubu přečetl, je to popsáno jednoduše bez nějakého politizování:

Dnešní kubánský lid byl stvořen nedávno. Až do Castrovy revoluce se jejich společnost nedokázala sejít v jednotném a ho-

mogenním národě. Za španělského imperiálního panství po několik století, až do roku 1898, bylo kubánské obyvatelstvo rozděleno podle ras a tříd a etnického původu a pro dějiny země jsou charakteristické endemické násilí a hluboce zakořeněný rasismus, bílí proti černým a všem odstínům mezi tím. Lidé ve městech a ve velké části venkova žili své životy ve značných obavách a nejistotě. Dobývání, odboj, pirátství, vzpoury otroků, invaze námořních lupičů a frustrující války za nezávislost a zkrachovalé revoluce, vše následovalo jedno za druhým, jen s krátkými přestávkami na popadnutí dechu. Až do roku 1959 rozhodovaly v kubánské politice zbraně. Ti, kdo na ostrov zavítali v 19. století, často poznamenávali, že nikde nejsou vidět ženy. Zůstávaly doma, a to z dobrých důvodů.

Zdá se, že mezi dnešními Kubánci převažují běloši a mulati, i když po většinu historie ostrova byla více než polovina obyvatelstva černá a velkou většinu černochů představovali otroci. A poměr černý/bílý se příliš nezměnil do poloviny 19. století, kdy úsilí španělských koloniálních úřadů „vybělit“ populaci podporou bílého přistěhovalectví, spojené s několika desetiletími trvajících obtíží, kdy bylo otroctví povoleno, zatímco sám obchod s otroky byl ilegální, změnilo rovnováhu ve prospěch bělochů. Otroctví bylo formálně zrušeno až v říjnu 1886.

Kubánští černoši sami nepředstavovali homogenní skupinu. Přibyli sem z celé délky západoafrického pobřeží, od Senegalu na severu po Angolu na jihu, a dokonce z Mosambiku na východoafrickém pobřeží. Hovořili odlišnými jazyky, měli odlišné víry, odlišné zvyky a odlišnou hudbu a po většinu 19. století si tyto odlišnosti uchovali v novém kubánském domově, kam byli dopraveni. Černošské kluby a spolky vzájemné pomoci tyto jedinečnosti udržovaly.⁽⁷⁾

Proč používat složité sociálně-politické výrazivo a citovat příliš hluboké společenské úvahy? Na Kubě to před revolucí opravdu stálo za ... ‚starou belu‘. Richard Gott s mnohaletou zkušeností s Latinskou Amerikou, který již od roku 1963 posílal z Ku-

by četné reportáže, v závěru úvodní kapitoly výše uvedené knihy ještě dodává:

Kubánský lid, jak se tato kniha snaží ukázat, má za sebou minulost plnou konfliktů a násilí a tato zakořeněná tradice se ve dvacátém prvním století zcela nevytratila. Revoluce mohla na ostrov přinést po 500 letech sociální smír, ale nikoliv bez nákladů. Když se Castro dovolává Garibaldiho hesla „Patria o Muerte“ - Vlast nebo smrt - v závěru svých projevů, neužívá slov romantické rétoriky. Pro něho i pro jeho lid mají tato slova hluboce zakořeněný význam, jehož ozvěna prochází staletími.⁽⁸⁾

A když si k tomu ještě nastudujete historii mocenských a majetkových tahanic ze strany Španělska, Velké Británie a hlavně pak Spojených států amerických a Sovětského svazu, které Kubánci vnímali prakticky vždy jako ‚o nás bez nás‘, pak si jistě uděláte obrázek, který se bude v mnohém lišit s tím, co servírují na téma ‚Kuba‘ česká informační média. Chcete-li si v dnešní době udělat o něčem reálnou představu, musíte bohužel opustit obecně předkládané pravdy. Snažím se proto v tomto duchu k této knížce přistupovat. Ale dost už!

Zrovna začíná svítat a kolem se pomalu trousí Kubánci oblečení do zimních bund. Tu a tam se rozbere nějaké rozespálé dítě, které musí do školky nebo do školy. Autobus, který následně bez rozsvícených světel přijíždí na plácek mezi plážové domky, jezdí jen jeden a velmi brzy ráno. U moře vidím světlo baterky a nejasné obrysy dvou lidí. Vylézám ze spacáku, mám ten nej slabší, co existuje, a musím přiznat, že nejsem zrovna zpoce ný. V noci se totiž citelně ochladilo. Vydávám se s fotoaparátem na pláž. Dva rybáři tu zrovna vytahují síť s chudým úlovkem a s jejich dovolením dělám pár záběrů dokumentujících jejich každodenní a málem odměněnou dřinu. Pak přichází zlatavý východ slunce. Zářící kotouč se během chvilky vynoří jakoby z moře. Ačkoliv jsem na chudém a prostém místě promořeném oděrem všudypřítomných prasat, v tyto okamžiky se mi tu líbí.

Když jsem včera večer ležel v hamace a poslouchal z minidisku desku ‚Dlouhá cestu domů‘ od ex-zpěváka Genesis Petera Gabriela, došlo mi, že domov pro někoho může znamenat i tohle místo. Je zvláštní, s čím vším se dokáže člověk smířit. Jak se jedinec i společenství dokáží postavit podobnému srabu. Představa, že bych já sám strávil život na jediném takovém místě, mi připadá velmi tristní, nepřijatelná. Přitom ale na taková místa často utíkám před stresem a necitlivostí našeho moderního způsobu života a užívám si tak alespoň krátkodobě atmosféru pospolitosti mezi lidmi sdílejícími stejný nelehký osud. Nicméně tak za tři dny, za týden jich už mám dost a rád se vracím tam, odkud jsem přišel, nebo putuji dál. Tuto pláž zlikvidovaly čtyři za sebou jdoucí hurikány a opravdu to tady zabubnovalo asi na hodně dlouho. Když se vracím k domku, ve kterém spí kluci, potkávám tak sedmnáctiletou mulatku. V náručí drží malého bratříčka a v jejích očích se snažím přecíst, jak to tady vidí ona. Nerozumím ale řeči jejího pohledu. Klidně to může znamenat: ‚... život je pes!‘ nebo ‚... nějak se s tím vyrovnám, život jde dál!‘. Usmějí se na malého Kubánce. Nerozbrečí se, je asi na vousaté brady zvyklý.

Přes den jsme si prohlédli i okolí, ale daleko jsme se nedostali, protože tu pláž na obou stranách přechází v bažiny a husté porosty mangrovníků. Vzpomněl jsem si tady na Fidela Castra, který 2. prosince 1956 při druhém pokusu o rozpoutání lidového povstání proti diktátorovi Fulgenciu Batistovi uvízl se svou dvánáctimetrovou jachtou ‚Granma‘ s 81 dobrovolníky z Mexika na palubě u podobného bažinatého mangrovového pobřeží poblíž Playas de los Colorada v provincii Granma (ta se jmenuje právě podle této Fidelovy lodi). Muselo to být peklo, prodírat se houževnatým křovím po kolena v mazlavém blátě.

Domky rekreačního střediska, které tu přežily řádění živlů, byly přes den tiché, těžko se dalo odhadnout, zda v nich někdo zůstal. Navštívil jsem zdejší obchod, ale prodavačka a dvě kubánské ženy s jedním starcem před prodejním pultem na mne nehleděli přívětivě.

I pro nás je tady toho málo! Nevidíš, cizince? prozradily jejich oči, není potřeba slov.

„*Disculpe*,“ řekl jsem a raději odešel.

Ještě, že jsem si hned vzpomněl, jak se španělsky řekne promiňte. Tady se mi to hodilo, Pedro nás totiž prosil, ať se tu moc neukazujeme před ostatními lidmi, ať nebudíme zbytečně pozornost.

V podvečer nás pak Pedro seznámil se svým o něco starším kamarádem Juarezem a společně nám připravili vynikající večeři z mušlí, humrů a výborně připravených ryb. Poseděl jsem pak i se sousedem, který se živil jako číšník a hrozně se mu líbila moje malá kalkulačka, co jsem všude nosil se slovníkem. Je to totiž dobrá pomůcka při smlouvání ceny za ubytování, nebo za jídlo, dopravu a tak dále.

„Velice by mi pomohla v práci,“ povzdychl si přede mnou.

Přešel jsem to bez povšimnutí, ta kalkulačka mi totiž na cestě fakticky pomáhala, ale pak jsme společně polkli něco kubánského rumu, Pedro řekl, že tenhle soused prý pěkně zpívá a já změkl.

„Dobrá, zazpívej mi, já si tě natočím na kameru, a věnuji ti tu kalkulačku,“ strčil jsem mu laciné počítadlo pod nos.

Soused byl svalnatý robustní chlap, a přišlo mi to trochu komické, když začal pět. I Pedro se k němu přidal a já točil s nastupující nocí to malé lidové vystoupení. Nakonec jsem číšníka, jak jsem slíbil, podaroval. A když jsem viděl jeho téměř dětskou radost, měl jsem dobrý pocit i já. A s tím pocitem jsem se taky zachumlal do spacáku a do hamaky.

Toto je pouze náhled elektronické knihy. Zakoupení její plné verze je možné v elektronickém obchodě společnosti eReading.